

تحلیل گفتمان مرجعیت علمی در ایران

شهرام یزدانی^۱، مریم سیاه تیر^{۲*}، مریم حسینی ابرده^۳

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۵/۲۴

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۹/۱۳

چکیده

زمینه و هدف: اصطلاح «مرجعیت علمی» اولین بار توسط مقام معظم رهبری (دام ظلّه) مطرح شد و پس از آن بارها در دیدار با دانشگاهیان مورد تبیین قرار گرفت. پس از آن دستیابی به این هدف بزرگ در سند چشم انداز جمهوری اسلامی ایران و سند نقشه جامع علمی کشور قرار گرفت و پژوهشگران مختلف پیرامون مفهوم مرجعیت علمی به تعریف، تفسیر و تبیین این مفهوم پرداختند؛ به طوریکه تعریف و مصادیق این مفهوم در طول زمان توسعه پیدا کرد و علاوه بر معنای مستقیم مفاهیم موازی با آن شکل گرفت و توسعه یافت از این رو به دلیل نیازی که به تبیین ریشه های این مفهوم در طول زمان وجود داشت این مطالعه با هدف تحلیل گفتمان مرجعیت علمی در ایران انجام شد.

روش بررسی: این مطالعه به صورت کیفی و به روش تحلیل گفتمان انتقادی نورمن فرکلاف با تمرکز بر سه مقوله متن، کنش گفتمانی و کنش اجتماعی انجام شده است. بدین منظور، گفتمان معاصر کشور ایران در زمینه مرجعیت علمی طبق مراحل روش تحلیل گفتمان انتقادی فرکلاف مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت.

یافته‌ها: یافته های این مطالعه مشتمل بر ۱۲۳۲ کد (ساده و مرکب) بود که منجر به انتزاع ۴۰ تم گفتمانی و پیکره بندی گفتمانی شد.

نتیجه گیری: شناسایی بستر گفتمانی مرجعیت علمی در کشور در این مطالعه به تعریف دقیق تر، اندازه گیری علمی و برنامه ریزی مناسب تر برای نیل به مرجعیت کمک خواهد کرد.

کلمات کلیدی: مرجعیت علمی، تحلیل گفتمان انتقادی، نورمن فرکلاف، ایران

۱. استاد گروه آموزشی آموزش پزشکی، دانشکده مجازی، آموزش پزشکی و مدیریت، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران، ایران
۲. دانشجوی کارشناسی ارشد گروه آموزش پزشکی دانشکده مجازی، آموزش پزشکی و مدیریت، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران، ایران
۳. استادیار مرکز ملی تحقیقات راهبردی آموزش پزشکی

مقدمه

(۸ و ۹). سند چشم انداز جمهوری اسلامی ایران، سیاست های نظام و نقشه جامع علمی کشور، پیشرفت ملی را منوط به توانایی در تولید و توسعه علم، پیشتازی در مرزهای دانش و فناوری و مرجعیت علمی در جهان دانسته اند (۸ و ۹) که پیشرفت همه جانبه کشور، ثروت آفرینی، رشد و توسعه اقتصادی (۷)، اقتدار ملی، عزت و امنیت ملی (۶) و دستیابی به اجتماع جهانی و تشکیل تمدن عظیم اسلامی را که به مثابه حق تکلیفی برای مسلمانان ذکر شده (۵) و باعث افزایش توانمندی و اقتدار نظام اسلامی در جمیع ابعاد مادی و معنوی عنوان شده است در پی دارد (۳ و ۵). از این رو هدف از این مطالعه تحلیل گفتمان مرجعیت علمی ایران به منظور شناسایی ریشه ها، ارتباط بین واحدهای معنایی و تحلیل بستر اجتماعی و سیاسی آن می باشد.

روش بررسی

به منظور تحلیل گفتمان مرجعیت علمی در گفتمان معاصر ایران از پژوهش کیفی به روش تحلیل گفتمان انتقادی نورمن فرکلاف استفاده گردید. در این روش، گفتمان معاصر در سه سطح متن، تفسیر و تبیین بررسی شد و جنبه زبان شناسی و بعد اجتماعی مورد توجه قرار گرفت.

این مطالعه بر روی ادبیات و گفتمان معاصر در زمینه مرجعیت علمی در کشور انجام شده است، به طوریکه تمامی گفتمان ها شامل مستندات علمی و خبری در این مطالعه مورد بررسی قرار گرفت. ابزار مطالعه شامل استراتژی های جستجویی

مفهوم «مرجعیت علمی»، واژه نو و بدیعی است که ابتدا توسط مقام معظم رهبری (دام ظلّه) مطرح شد (۱) و پس از آن در دیدار با دانشگاهیان از سوی ایشان مورد تبیین قرار گرفت (۲) و پس از آن با وجود تعدد معانی و برداشت صاحب نظران در طول زمان شبکه معنایی گسترده ای یافت. (۳) در مورد واژه شناسی این مفهوم، واژه مرجع، به نگرش افراد به جهان پیرامون اشاره دارد که در ارزش ها و رفتار مراجعه کننده اثر گذارد (۲ و ۳). واژه «مرجعیت» نیز در فرهنگ فارسی دکتر محمد معین به معنای «محل مراجعه دیگران بودن»، تعریف شده (۴) و علم نیز به معنای اقدامی سیستماتیک در ایجاد و سازماندهی دانش در قالب توضیحات قابل آزمون و پیش بینی تعریف شده است. (۲) مفهوم مرجعیت علمی که به برتری و رهبری در تلاش برای جنبش نرم افزاری و تولید علم، اشاره دارد، بیشتر به عنوان مراجعه جهانی به منابع علمی تولید شده توسط دانشمندان به عنوان صاحب نظریه و سبک علمی، کسب جایگاه ممتاز در حوزه علم و دانش و قطب و محور علمی بودن، مورد استفاده قرار گرفته است. (۵) این مفهوم در شرایط کنونی و با توجه به پیچیدگی سازمان های امروزی که توجه سازمان ها و در مقیاس کلان سیاستگذاران کشورها را به مقوله دانش معطوف کرده است، اهمیتی بیش از پیش یافته و به عنوان تنها منبع کسب مزیت رقابتی پایدار (۶) و ثروت آفرین (۷) از نظر سیاستگذاران کشور ما نیز به دور نمانده و به عنوان یکی از محورهای اصلی سیاست های کلی ابلاغی مقام معظم رهبری مطرح شده است

جدول ۱. جدول نهایی تحلیل تم های گفتمانی

تم گفتمانی				
ردیف	عبارت کلیدی	شماره سند	تاریخ	شخصیت کلیدی
۱				سمت
۲				
معنای کنونی تم در گفتمان مرجعیت (تعریف گفتمانی):				
تم های مقدم				
تم های موخر				

ارتباط بود حذف شد. همچنین مقالات، اخبار و مستندات که راجع به مرجعیت دینی بدون هیچ گونه اشاره ای به مرجعیت علمی بود، حذف و در نهایت ۲۴ مقاله علمی و ۵۸ گفتمان در این مطالعه وارد گردید.

پژوهشگران به منظور تسهیل تحلیل گفتمان ها، تعدادی از متون و گفتمان های یافت شده در مرور اولیه را مورد بررسی قرار داده و بر اساس مراحل تحلیل گفتمان فرکلاف جداول تحلیلی طراحی شد تا داده ها را به منظور استخراج تم های گفتمانی نظم ببخشند. (جدول ۱)

فرایند تحلیل گفتمان ها مبتنی بر سه مرحله تحلیل گفتمان انتقادی فرکلاف (۱۰ و ۱۱) به صورت زیر انجام گردید:

مرحله ۱) توصیف/ متن: در این مرحله عباراتی که در متون به طور مستقیم یا غیر مستقیم به مفهوم مرجعیت علمی اشاره کرده بودند جدا شد و در جدول شماره ۱ جای گرفت. جملات و عبارات از نظر ظاهری مورد بررسی قرار گرفت و بر اساس تاریخ مرتب گردید. به مفاهیم ظاهری و باطنی کلمات و عبارات دقت، کلمات مهم رنگی و مفهوم مورد برداشت در ستون ارزش افزوده معنایی نوشته شد. در هنگام نوشتن مفاهیم، امری بودن، خبری بودن، گوینده، تاریخ و مضامین ذهنی و دستوری مورد توجه قرار گرفت. آیا مفهوم بدست آمده در ستون ارزش افزوده حرف جدیدی بود یا تکرار شده بود؟ آیا تاکید بود؟ آیا کلمات همانی بود که به ذهن می رسید یا معنای دیگری داشت؟ جملات معلوم بودند؟ امری بودند؟ بایدی بودند؟ خبری بودند؟ در حقیقت به چه اشاره داشتند؟

مرحله ۲) تفسیر/ کنش گفتمانی: این مرحله به عقیده فرکلاف توجه به کنش گفتمانی است و نوعی رفت و برگشت به متن و مضامین ذهنی محسوب می شود. در این مرحله با رفت و برگشت از مفاهیم به متن و از متن به مضامین ذهنی، علاوه بر واژگان، قواعد، نظام، اصول و انسجام جمله ای به تفسیر گویندگان متون در بافت موقعیتی و بینا متنی،

بود که در طول مطالعه تغییر یافت. در این مطالعه ابتدا واژه مرجعیت علمی مورد جستجو قرار گرفت اما در حین مطالعه واژه های دیگری نیز مانند شکستن مرزهای دانش، پیشتازی علمی، مرجعیت زبان فارسی، اقتدار علمی، تولید علم و نهضت تولید علم با توجه به یافته های سایر محققین به جستجو اضافه شد. علاوه بر مقالات، بیانات مقام معظم رهبری و مطالب منتشر شده در خبرگزاری ها و سایر متون موجود بر بستر اینترنت که به زبان فارسی بودند، در این مطالعه وارد گردید و بطور کلی در بررسی انجام شده ۶۵۳ سند بدست آمد که تعداد ۳۲۱ سند، تکراری و یا مشابه بوده و ۲۵۰ سند به دلیل معیارهای خروج از مطالعه حذف گردید و در نهایت ۸۲ سند مورد بررسی قرار گرفت که ۲۴ سند مربوط به مقالات علمی بوده و بقیه موارد گفتمان های منتشر شده در بستر اینترنت بوده است. سایت مقام معظم رهبری (دام ظلّه) شامل قسمت های مختلفی بود و به منظور جستجوی مرجعیت علمی، قسمت های «بیانات»، «استفتائات»، «خاطرات» و «دیگران» در این سایت مورد بررسی قرار گرفت و ۳۸۵ مورد یافت شد که از بین این موارد ۲۵۳ مورد مربوط به «بیانات»، ۱ مورد «استفتائات»، ۶ مورد «خاطرات» و ۱۲۵ مورد «دیگران» بوده است. موارد مربوط به استفتائات و خاطرات به دلیل عدم ارتباط موضوعی حذف شد. موارد «دیگران» شامل مواردی بود که افرادی غیر از شخص مقام معظم رهبری (دام ظلّه) در دیدارها و یا در جهت تایید و تاکید سخنان مقام معظم صحبت، مصاحبه یا نوشتاری داشتند، که به آن نیز پرداخته شد و سایر موارد ذکر شده از سایت های خبرگزاری و علوم انسانی از تاریخ ۶۸/۷/۳۰ تا آذرماه سال ۱۳۹۸ در مطالعه وارد شد. مقالات و ادبیات گفتمانی در خصوص برنامه دانشگاهها در جهت دستیابی به مرجعیت علمی که تنها شامل برنامه ریزی دانشگاهها بوده و به مقوله مرجعیت علمی نپرداخته بودند و نیز خبرها و عناوینی که با موضوع مرجعیت علمی ولی بدون

نظام‌های معنایی یا کاربردی به کار گرفته شده، طرح‌ها، چارچوب‌ها و تفاوت و تغییر گویندگان متفاوت در گفتمان در خلال تعامل آنان توجه شد و در نهایت عبارات کلیدی که در یک حوزه معنایی بودند و ارزش معنایی شبیه به هم داشتند در دسته های یکسان قرار گرفتند. در واقع در این مرحله به بافت موقعیتی و بینامتن و کنش گفتمانی توجه شد و گفتمان‌ها انتزاع شدند.

مرحله ۳) تبیین / کنش اجتماعی: در این مرحله که مرحله نهایی تحلیل گفتمان بود گفتمان بعنوان بخشی از یک فرآیند اجتماعی و کنش اجتماعی در نظر گرفته شد. به عوامل و ساختارهای اجتماعی، ایدئولوژی‌ها و سطوح گوناگون نهادی، اجتماعی و موقعیتی، دانش‌زمینه‌ای پس زمینه و ترکیب بندی گونه‌های گفتمانی توجه شد. سعی شد آنچه در نظریه فرکلاف به «رخداد ارتباطی» و «نظم گفتمانی» مرتبط است کشف شود. ساختار قدرت در بازتولید گفتمان‌ها مورد مذاقه قرار گرفت و به این ترتیب نوعی دسته بندی یا قلمرو یا به عبارتی چارچوب و پیگره بندی تحلیل گفتمانی شکل گرفت و گفتمان‌ها با توجه به بستر اجتماعی و تقدم و تاخر بازتولید شدند.

یافته‌ها

در این مطالعه با بررسی ادبیات معاصر ایران تا پاییز سال ۱۳۹۸ در خصوص مرجعیت علمی به ۴۰ تم گفتمانی و پیگره بندی گفتمانی دست یافتیم که نمونه‌ای از آن در جدول شماره ۲

آورده شده است.

۴۰ تم گفتمانی شامل جهان بینی با مفهوم کلی دیدگاه تشیع و جهان بینی اسلامی، غایت های جامعه با اشاره به دیدگاه تشیع و جهان بینی اسلامی، غایت های فرد با اشاره به تعالی و فلاح و یا رفاه و امنیت، دکترین امنیتی به مفهوم نقش بازدارندگی فعال جوامع یا نقش تقابل و تهاجم امنیتی، برنامه ریزی فرهنگی در معنای برنامه ریزی یا مهندسی فرهنگی و یا فرنگی مابنی، آینده نگاری دانش و فناوری با اشاره به مفاهیم نهضت نرم افزاری و یا نقشه جامع علمی کشور، الگوی توسعه به معنای الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت و یا الگوی توسعه پایدار، الگوی تعلیم و تربیت به معنای توسعه و تعالی فردی یا توسعه فردی، امنیت ملی در مفهوم امنیت به معنای سلبی یا ایجابی، توسعه فرهنگی اشاره به معنای فرهنگ اسلامی یا فرهنگ سکولار، توسعه فلسفی با اشاره به کرسی های آزاد اندیشی یا استقراض فلسفی، توسعه نظری در مفهوم ارتباط تفکر مرجعیت علمی با کرسی های نظریه پردازی و یا استقراض نظری، توسعه علمی به معنای کلی دانش یا دانش اسلامی یا سکولار و یا استعمارزدایی از دانش، توسعه فناوری به معنی فناوری ابزاری و یا فناوری زدگی، توسعه سیاسی در معنای دین سالاری مردمی و موعود گرایی یا حاکمیت مردم و برابری و آزادی سیاسی و نظارت همگانی، توسعه اجتماعی در معنای امت اسلامی یا جامعه مدنی، توسعه اقتصادی به معنای پیشرفت و توسعه و تعالی یا پیشرفت و توسعه، توسعه

جدول ۲.

نمونه تحلیل متن و تفسیر (مرحله توصیف و کنش گفتمانی)								
ردیف	متن	عبارت کلیدی:	عنوان سند	تاریخ	شخصیت کلیدی	سمت	ارزش افزوده معنایی	تم گفتمانی
۱	متن سند ۳-۸	علم و دانش در اسلام مورد تأکید زیادی قرار گرفته است طوری که انسان از طریق علم و معرفت است که می تواند در راستای کمال الهی قدم بردارد (۱۲)	سند ۸-۳	۸۹/۱/۲۰	هادی خان محمدی	دانشجوی دکتری دانشگاه علامه	دانش اسلامی تعالی/کمال/فلاح	۱- توسعه دانش ۲- غایت های فرد

جدول ۳. تم های گفتمانی استخراج شده

ردیف	تم	عبارت کلیدی / مثال
۱	جهان بینی	تم جهان بینی یکی از تم های به دست آمده در این مطالعه بود، به عنوان مثال جوادین در مقاله خود به این تم اشاره داشته است: «مرجع عبارت است از فردی اهل ایمان و باتقوا که در علم دین صاحب نظر و در زمان خود اعلم، سرآمد و پیشرو باشد» (۱۳)
۲	غایت های جامعه	«جهان بر طبق آیات قران کریم به سمت جهان فاضله پیش می رود و این کدخدا باید به موقعیت علمی مزین باشد» (۳)
۳	غایت های فرد	«این قدرت علمی است که می تواند وسیله رفاه، سعادت و عدالت باشد. یک فرد با سواد علمی سطح بالا و مؤمن می تواند پرچم عدالت را در دست بگیرد و با علم خود، داعیه دار پیش برد عدالت باشد» (۱۴) به این تم اشاره کرده است.
۴	دکترین امنیتی	«امنیت ملی به معنای دستیابی به شرایطی است که به هر کشوری امکان آن را می دهد تا از تهدید های بالقوه یا بالفعل خارجی و نفوذ اقتصادی سیاسی و فرهنگی بیگانه در امان باشد» (۶). تهدید های بالقوه و نقش بازدارندگی جوامع در این خصوص به تم دکترین امنیتی تعبیر شده است.
۵	برنامه ریزی فرهنگی	«مقوله علم در قالب یک نظام قابل بررسی و تحلیل است و در تعامل با سایر نظام ها قرار داشته و زیر مجموعه کلان نظام فرهنگی محسوب می شود.» (۶)
۶	آینده نگاری دانش و فناوری	«این واژه (مرجعیت علمی) مفهومی است که در راستای جنبش نرم افزاری، تولید علم و تمدن سازی، مطرح است.» (۲)
۷	الگوی توسعه	«مرجعیت علمی، بهره برداری بهینه از مجموعه منابع کشور برای حرکتی منظم و پیوسته از وضعیت موجود به جایگاه علمی آرمانی، در قالب نقشه ی جامع علمی کشور- توانایی تبیین ساخت علمی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت- است» (۸ و ۱۵)
۸	الگوی تعلیم و تربیت	«دستاوردها و انتظارات از دانشگاه امام صادق (ع) به عنوان یک مرجع علمی را می توان به صورت زیر تقسیم بندی نمود: فرد مرجع از جهت ویژگی های شخصیتی کمال گرا و شکوفا است» (۱۳)
۹	امنیت ملی	«دستیابی جمهوری اسلامی ایران به اقتدار علمی و در نهایت به مرجعیت علمی و فناوری در جهان، در ایجاد اقتدار و تأمین امنیت ملی تأثیرگذار است.» (۶) اشاره به امنیت ملی سبب استخراج این تم شده است.
۱۰	توسعه فرهنگی	«از جمله شاخص های اصلی مرجعیت علمی در ایران: مقابله با شیوه های استعماری و تهاجم فرهنگی قدرتهای غربی (تولایی و روحانی، ۱۳۸۵) در مسیر مرجعیت علمی است» (۵ و ۱۴)
۱۱	توسعه فلسفی	«علمی که در عبارت مرجعیت علمی مورد نظر است، به بیان رهبر انقلاب، علمی مبتنی بر تفکر دینی است که در مقام ثبوت با دیگر علوم تفاوتی ندارد و در مقام اثبات، ریشه در فلسفه اسلامی داشته و تئوری پردازیهای این علم در چارچوب ارزشی اسلام انجام میپذیرد» (۲)
۱۲	توسعه نظری	سخن رهبر در عبارت «از سیاست های کلی علم و فناوری (نظام آموزش عالی، تحقیقات و فناوری) تولید علم و توسعه نوآوری و نظریه پردازی است» (۱۶)
۱۳	توسعه علمی	«علمی که در عبارت مرجعیت علمی مورد نظر است، به بیان رهبر انقلاب، علمی مبتنی بر تفکر دینی و جایگزین علومی است که به عنوان «ساینس» مطرح اند.» (۲)
۱۴	توسعه فناوری	«به تعبیر لی و همکارانش در سال ۲۰۱۱، مهم ترین چالش علمی امریکا رهبری علمی است. فناوری، نوآوری و تحقیق و توسعه در سطح وسیع در تمامی رشته ها برای رهبری علمی ضروری است؛ و ۸۵ درصد رشد رهبری علمی امریکا از طریق تغییرات فناورانه حاصل میگردد.» (۱ و ۱۷)
۱۵	توسعه سیاسی	«پیشرفت در نظام علمی کشور موجبات رشد و توسعه سایر نظام ها از جمله نظام اقتصادی و نظام سیاسی را ایجاد خواهد کرد.» (۱۲)
۱۶	توسعه اجتماعی	«انقلاب اسلامی ایران برای محقق کردن آرمان های خود و دستیابی به قله های پیشرفت و تعالی و آماده کردن بسترهای تشکیل امت واحده جهانی و تمدن عظیم اسلامی نیازمند تدابیری راهبردی و نیز سازوکارهای هماهنگ و متناسب با تحولات دنیای امروز از سویی و آرمانها و اهداف خود از سویی دیگر است.» (۳)
۱۷	توسعه اقتصادی	«حراز جایگاه نخست علم و فناوری در منطقه جنوب غرب آسیا از مهمترین ویژگی های جایگاه مطلوب ترسیم شده در این سند است و تعالی و تکامل آن مبنای پیشرفت و توسعه در ابعاد اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و... نظام جمهوری اسلامی ایران است» (۵)
۱۸	توسعه نهاد خانواده	«از مفاهیم اثرگذار بر مرجعیت علمی از دید خبرگان، بافت خانوادگی اسلامی است» (۱ و ۱۷)
۱۹	توسعه آموزش پایه	تم توسعه آموزش پایه به معنای دلیل استخراج این تم بوده است مانند «از جمله راهکارهای فرهنگی مرجعیت علمی، طراحی و استقرار نظام جامع استعدادیابی و هدایت تحصیلی به منظور هدایت دانش آموزان و دانشجویان به سوی رشته های علمی متناسب با استعدادها، علاقه مندیها و تواناییهای آنها و اولویتهای کشور است.» (۸)
۲۰	توسعه آموزش عالی	«از جمله راهبرد های نیل به مرجعیت علمی عبارتند از مدیریت نظام مند عرصه علمی، وحدت حوزه و دانشگاه، تحول در حوزه علمیه، تاسیس دانشگاه اسلامی و...» (۱۸)
۲۱	تمدن	«کسب مرجعیت علمی و فرهنگی پیش نیاز تمدن نوین اسلامی» (۱۹)

تم های گفتمانی استخراج شده		
ردیف	تم	عبارت کلیدی / مثال
۲۲	شهروندان	«توجه جدی به موارد زیر برای مرجعیت علمی ضروری است: پرورش متخصصین متدین که مظهر آمیزش عقلانی علم و معرفت بوده و الگوهای موفق روشن فکری دینی باشند» (۱۴)
۲۳	سرمایه انسانی	«برای رسیدن به قله مطلوب ... به نیروی انسانی کارآمد با زیربنای عمیق و اصیل ارزش‌های انسانی نیاز است» (۱۹)
۲۴	نخبگان علمی	«راهبردهای مدیریت نظام مند عرصه علمی، جذب و حمایت نخبگان با میزان توجه کنونی ادامه باید» (۱۸)
۲۵	سایر تمدن ها	«تقویت و گسترش ارتباط دانشگاه با محافل علمی برتر دنیا» (۲۰)
۲۶	راهبرد تعامل/تقابل تمدنی	«همیشه ملت‌های آگاه در طول تاریخ برای پیشقدم بودن در علم و دانش تلاش کرده اند. اسلام نیز بر علم و علم آموزی تأکید بسیار داشته و علم را نور دانسته و مسلمین را به فراگیری علوم حتی در کشورهای دور دست دعوت کرده است» (۱ و ۱۷)
۲۷	قدرت سخت	«شاخص ملموس قدرت، اقتدار ملی و امنیت ملی است» (۶)
۲۸	قدرت نرم	«مبارزه با جنگ نرم و تهاجم فرهنگی در مسیر حرکت به سوی مرجعیت علمی» (۲۱)
۲۹	قدرت اقتصادی	«ایران در سال ۱۴۰۴ کشوری توسعه یافته با جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه آسیای جنوب غربی با هویت اسلامی و انقلابی، الهام بخش در جهان اسلام و تعامل سازنده و مؤثر در روابط بین الملل خواهد بود» (۱)
۳۰	برتری نظامی	«اگر علم داشتید می توانید سخن برتر را بگویید، دست برتر را داشته باشید» (۶) که از کلمه دست برتر استنباط شده است.
۳۱	مرجعیت ایدئولوژیک	«بی شک اگر این جوهره علم و تحقیق و این ذخیره تمام نشدنی انسانی، با دست پلید جنایتکاران از حوزه علمیه ربوده نمی‌شد، جامعه شیعی و اسلامی می‌توانست در آینده نزدیکی شاهد اوج دیگری در قلمرو مرجعیت و ریاست علمی و دینی باشد» (۲۲)
۳۲	مرجعیت سیاسی	«نظام علمی به دلیل اینکه موتور محرک سایر نظام هاست، می تواند کشور را از طریق عزت علمی به عزت اقتصادی و سیاسی برساند» (۱۲)
۳۳	مرجعیت فرهنگی	«آن روز مردم دنیا احساس کنند که نیاز دارند زبان شما را بیاموزند؛ فرهنگ شما را بیاموزند. آن روز خواهد آمد و شدنی است» (۲۳)
۳۴	مرجعیت فلسفی	«وقتی من میگویم ما باید به آنجا برسیم که اگر در اکناف عالم یک پژوهشگر، یک دانشمند، بخواهد به فلان نظریه علمی یا نظریه فلسفی دست پیدا کند، ناچار باشد زبان فارسی را یاد بگیرد» (۲۴)
۳۵	مرجعیت نظری	«مرجع علمی-یک‌اندیشمند در رشته های خاص دانشگاهی است که به او فراوان رجوع می‌شود. این رجوع می‌تواند هم به داوری مقاله، ارزیابی کتاب یا نوشتن، صورت محسوس و دعوت از او برای سخنرانی مقاله باشد و یا به صورت غیر محسوس از طریق استناد به نظریه‌ها و دیدگاه های او در رویکرد پیرامون قالب کتاب، مقاله، سخنرانی و مانند اینها صورت گیرد.» (۱۳)
۳۶	مرجعیت علمی	«موضوع تبدیل شدن به کانون اصلی مراجعات و مراودات علمی بین المللی یکی از چشم اندازهای دانشگاه های پیشرو در سراسر جهان است.» (۲۵)
۳۷	مرجعیت فناوری	«کاری کنیم که وقتی نام‌آوران عرصه علم و فناوری را در دنیا نام می‌آورند، ایرانیان و کشور ما در صدر قرار بگیرد» (۲۴)
۳۸	حجم اقتصاد	«تحصیل علم سبب ایجاد قدرت و اقتدار و این اقتدار به دلیل رشد، توسعه و پیشرفتی است که در کشور ایجاد می شود؛ به طوری که رشد مادی مرتبط با مسائل زندگی گسترش پیدا می کند» (۱۷)
۳۹	تنوع اقتصاد	«جامعه ایرانی در افق این چشم انداز باید با تأکید بر جنبش نرم افزاری و تولید علم، رشد پر شتاب و مستمر اقتصادی، ارتقای نسبی سطح درآمد سرانه و رسیدن به اشتغال کامل، بتواند جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه آسیای جنوب غربی را به دست آورد» (۱ و ۱۷)
۴۰	مبنای دانشی اقتصاد	«از جمله نکات قابل توجه برای تحقق آرمان کسب مرجعیت علمی توسط کشورمان استقرار جامعه دانش بنیان، عدالت محور و ... برای احراز مرجعیت علمی در جهان است.» (۵)

انسانی اجتماعی و ارزشی یا سرمایه انسانی اجتماعی، نخبگان علمی در مفهوم پرورش نخبگان به منظور ایفای نقش های فرادستی در تبیین جهان بینی، تعیین غایبات، تدوین الگوها و برنامه ها رهبری و حاکمیت خوب، سایر تمدن ها در اشاره به دیپلماسی سیاسی، فرهنگی و علمی یا مبادلات اقتصادی و پیمان های نظامی، راهبرد تعامل/تقابل تمدنی در معنای

نهاد خانواده در معنای تحکیم خانواده یا قداست زدایی از آن، توسعه آموزش پایه در مفهوم آموزش و پرورش و معنای اسلامی یا غربی آن، توسعه آموزش عالی به معنای دانشگاه اسلامی یا غربی، تمدن به معنای تمدن اسلامی یا مدرنیته، شهروندان به معنای شهروندان اخلاقی، منطقی، توانمند، مولد، مؤثر، اجتماعی و متعادل، سرمایه انسانی به معنای سرمایه

ها می پردازد و بطور مستقیم و غیر مستقیم مفاهیم ظاهری، باطنی، نظام های معنایی، فرایندها، کنش ها، بافت موقعیتی و بستر اجتماعی را کشف می کند؛ در این مطالعه تمامی مفاهیم مطالعات قبلی گنجانده شده بطوریکه بسیاری از مقالات به تعداد زیادی از تم ها بصورت مستقیم و غیر مستقیم و در خلال متون اشاره داشتند و بطور خاص هر مقاله به تم های خاصی توجه و تاکید بیشتری نشان داده بود که در ذیل به آن اشاره می شود:

تم جهان بینی بیشتر در مطالعات قوام آبادی (۳)، رهبر (۶) و صاحب زاده (۲۶) اشاره شده بود و با مفاهیم بدست آمده همخوانی داشت. تم غایت های جامعه در مطالعات گودرزی (۲)، قوام آبادی (۳)، تابان (۱ و ۱۷)، جوادین (۱۳)، به چشم می خورد. تم غایت های فرد در مطالعات قوام آبادی (۳)، تابان (۱ و ۱۷)، جوادین (۱۳) و تم های دکترین امنیتی و امنیت ملی در مطالعه رهبر (۶) بیشتر نمود داشت. تم برنامه ریزی فرهنگی در مقالات اسلامی (۲۷) و صاحب زاده (۲۶)، خان محمدی (۱۲) بیشتر به چشم می خورد و تم های آینده نگاری دانش و فناوری، توسعه دانش، توسعه آموزش عالی، مرجعیت علمی و الگوی تعلیم و تربیت در مقالات متعددی بصورت مکرر وجود داشت (۱ و ۲ و ۳ و ۵ و ۶ و ۷ و ۸ و ۱۲ و ۱۳ و ۱۸ و ۲۰)؛ تم الگوی توسعه بیشتر در مطالعات فیاض (۸ و ۱۵)، گودرزی (۲)، قوام آبادی (۳)، تابان (۱ و ۱۷) دیده شد؛ تم توسعه فرهنگی بیشتر در مقالات فیاض (۸ و ۱۵)، خان محمدی (۱۲) و لطیفی (۱۸) مشاهده شد؛ تم های توسعه فلسفی، توسعه نظری، مرجعیت فلسفی و مرجعیت نظری بیشتر در مقالات تابان (۱ و ۱۷) و باقری (۲۸) نمایان بود؛ تم توسعه فناوری بیشتر در مطالعات قمی (۲۰)، محقق (۲۹)، دهنویه (۳۰) مشهود بود؛ تم توسعه سیاسی و مرجعیت سیاسی بیشتر در مطالعات صدر الحسینی (۳۱)، اسماعیلی (۳۲) و قوام آبادی (۳) اشاره شده بود؛ تم توسعه اجتماعی

اتخاذ راهبردهای تعاملی یا تقابلی کشور های مختلف، قدرت سخت به معنی قدرت از نوع آشکار آن، قدرت نرم با اشاره به نفوذ و قدرت از نوع غیر آشکار آن، قدرت اقتصادی به معنای قدرت اقتصادی به شکل های مختلف، برتری نظامی در مفهوم قدرت و برتری نظامی در بین سایر ملل، مرجعیت ایدئولوژیک موازی با مفهوم مرجعیت علمی و به معنای محل رجوع و الهام بخش بودن از نظر دینی و ایدئولوژیک، مرجعیت سیاسی موازی با مرجعیت علمی در مفهوم الگوی سیاسی، مرجعیت فرهنگی موازی با مرجعیت علمی به معنای محل رجوع بودن از نظر فرهنگی، مرجعیت فلسفی موازی با مرجعیت علمی و به معنی قطب نظریه های فلسفی بودن، مرجعیت نظری موازی با مرجعیت علمی به معنای استناد به نظریه ها در زمینه نظری، مرجعیت علمی با اشاره مستقیم به رهبری علمی، مرجعیت فناوری موازی مرجعیت علمی بود به معنای مورد رجوع بودن در عرصه های فناوری همگام با مرجعیت دانش، حجم اقتصاد در مفهوم کسب قدرت اقتصادی و بدست گرفتن حجم بازار، تنوع اقتصاد همگام با تم حجم اقتصادی و با اشاره به رشد و تولید و در دست گرفتن سهم متنوع تولید، مبنای دانشی اقتصاد در مفهوم هر عبارتی که به جامعه یا موسسات دانش بنیان یا روش های تبدیل علم به صنعت اشاره شده استخراج شد که در جدول شماره سه به ذکر نمونه ای از هر مفهوم پرداخته شده است.

بحث و نتیجه گیری

مطالعه حاضر برای اولین بار به منظور تحلیل گفتمان مرجعیت علمی در کشور به روش تحلیل گفتمان انتقادی فرکلاف انجام شد و ۴۰ تم گفتمانی در زمینه مرجعیت علمی به همراه پیکره بندی آن ها به دست آمد که تم های استخراج شده با نتایج سایر مطالعات انجام شده همخوانی داشت. از آنجا که تحلیل گفتمان به بررسی یک مفهوم در تمام متون، مقالات و گفتمان

زنجیره ای نظام علمی جمهوری اسلامی ایران با ارکان اساسی آن پرداخته است (۱۲). حسینی مقدم نیز الگوی پیشنهادی آینده نگاری مرجعیت علمی در سطوح مختلف ارایه داده است (۲۵). که در این مطالعه از تمامی الگوها در شناخت بافت و زمینه های تم های گفتمانی مرجعیت علمی بهره گرفته شده است.

در نهایت شناسایی بستر گفتمانی مرجعیت علمی در کشور در این مطالعه به تعریف دقیق تر، اندازه گیری علمی تر و برنامه ریزی مناسب تر برای نیل به مرجعیت کمک خواهد کرد. از آنجایی که گفتمان مرجعیت علمی یک گفتمان در حال تکامل محسوب می شود، تکرار تحلیل های مشابه در بازه های زمانی سه تا ۵ ساله سبب ایجاد بصیرت جدیدی در این حوزه خواهد شد.

تشکر و قدردانی

از تمامی اساتید گروه دانشکده آموزش پزشکی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی مراتب سپاس و قدردانی خود را اعلام میداریم. این مقاله برگرفته از پایان نامه ارشد با کد IR.SBMU.1399.013 SME.REC می باشد.

و توسعه اقتصادی بیشتر در مطالعات قوام آبادی (۳)، تابان (۱) و پوررضا (۵) دیده شد؛ تم توسعه نهاد خانواده بیشتر در مطالعه تابان (۱۷)؛ تم توسعه آموزش پایه بیشتر در مطالعات فیاض (۸)، خان محمدی (۱۲)؛ تم تمدن بیشتر در مطالعات گودرزی (۲) تابان (۱)؛ تم شهروندان بیشتر در مطالعات قوام آبادی (۳) خان محمدی (۱۲)؛ تم سرمایه انسانی و نخبگان علمی بیشتر در مقالات گودرزی (۲)، قمی (۲۰)، تابان (۱۷)، محقق (۲۹) و خان محمدی (۱۲) به چشم میخورد. تم سایر تمدن ها و راهبرد تعامل/تقابل تمدنی بیشتر در مطالعات حسینی مقدم (۲۵)، تابان (۱ و ۱۷) و قمی (۲۰)؛ تم قدرت سخت و برتری نظامی بیشتر در مطالعات رهبر (۶) به چشم میخورد؛ تم قدرت نرم بیشتر در مقالات حکمت افشار (۳۳) و تابان بیشتر دیده شد؛ تم قدرت اقتصادی بیشتر در مقاله تابان (۱ و ۱۷) و لطیفی (۱۸)؛ تم مرجعیت ایدئولوژیک بیشتر در مقاله اسلامی (۲۷)، منافی (۳۴)؛ تم مرجعیت فرهنگی بیشتر در مطالعات اسلامی (۲۷)، فیاض (۸ و ۱۵)؛ تم مرجعیت فناوری بیشتر در مطالعات قوام آبادی (۳)، رحیمی (۳۷)، اسلامی (۲۷)؛ تم حجم اقتصاد و تنوع اقتصاد بیشتر در مطالعات تابان (۱) و (۱۷) و تم مبنای دانشی اقتصاد در مطالعات قوام آبادی (۳) لطیفی (۱۸) پوررضا (۵) اشاره شده بود.

در بین مطالعات صورت گرفته برخی محققان به یک الگو در زمینه مرجعیت علمی دست یافتند از جمله گودرزی به الگویی مفهومی و شبکه ای از مفاهیم دست یافت (۲). فیاض با ترسیم الگویی مفهومی در زمینه فرایند مرجعیت علمی به تشریح ماهیت، چیستی و چرایی مرجعیت علمی در کشور پرداخت (۸) و قوام آبادی به الگویی با شرح شرایط علی و شرایط زمینه ای و راهبردها اشاره کرده است (۳). تابان مدل اولیه ای برای فرایند مرجعیت علمی و مراحل پیدایش تا تکامل ارائه کرده (۱)، محقق به ترسیم ساختار مفهومی آسیب شناسی نظام علم و فناوری پرداخته (۲۹) و خان محمدی به مدل مفهومی

منابع

1. Taban M, Yasini A, Shiri A, Mohammadi E. Designing and Explaining Process Model of Scientific Authority in Iran's Higher Education Mixed approach. Quarterly of Knowledge Studies. 2016; 2(6): 20-40
2. Goodarzi G, Roudi K. Interpretation of Scientific Authority for Educational Institutions by Applying Grounded Theory. Journal of Science and Technology Policy. 2011; 4(2):75-90
3. Ghavam Abadi MG, Mortazavi Nejad SM, Norouzi S, Javadi M, Naani S, Abdolhosein Zadeh MA. Scientific Authority Pattern in Islamic Republic of Iran on the Basis of Supreme Leader's Statements. Basij Strategic Studies (BSRQ). 2015; 18(68):5-30.
4. Moeen M. Farhange Farsi. 13th ed. Tehran: Amirkabir ;1378:3996
5. Pour Reza R. Resalate amouzesh dar kasbe marja'iat elmi az manzare naghsh-e jame keshvar. Avalin hamayesh-e melli amouzesh dar Iran 1404; 1390; Iran. Tehran: Pazouheshkadeh siyasetgozari elm, fanavari & sanat; 1390
6. Rahbar F, Hosein Zadeh H. Illustrating the Relation of Power, Scientific Authority and Technology of the Islamic Republic of Iran in the World with Power and National Security Based on the Principles of the Islamic Republic. Journal of Islamic Revolution Studies. 2016; 13(44):167-188.
7. Kouhsari A. Marja'iat elmi rahi be souye tolide servate melli. Farhangestan olum pezeshti keshvar [cited 1392 aban 21]. available from: <http://www.ams.ac.ir/index.php/2013-11-12-06-01-40/2538>.
8. Fayaz I, Afsharkohan Z, Gozari bar bastarhaye farhangi tahaghoghe marja'iat elmi dar jahan. Avalin hamayesh-e melli amouzesh dar Iran 1404; 1390; Iran. Tehran: Pazouheshkadeh siyasetgozari elm, fanavari & sanat; 1390
9. Khamenei SA. General Policies of Islamic Republic of Iran. Islamic Parliament Research Center of The Islamic Republic of Iran 1385 [cited 1385 azar 15]. available from: <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/99709>.
10. Jorgensen M, Phillips L. Discourse Analysis as Theory and Method (2002)) translated by Hadi Jalili. 8th ed. Tehran: Nashre Ney; 1397
11. Fairclough, Norman. Critical discourse analysis: the critical study of language (1995) translated by Rouhollah Ghasemi. 1th ed. Tehran: Andishe Ehsan; 1398
12. Khanmohammadi H, Bagheri M. Designing the Conceptual Model of the Islamic Republic of Iran's Scientific System on the Basis of the Supreme Leader's Instructions. Strategic Management Thought, 2011; 4(1): 5-40
13. Javadian SR. Mafhoum pardazi Marja'iat elmi dar Nezam amouzesh ali. Pazhouhesh dar nezamhaye amouzeshi. 1391; 6(4):1-27
14. Tavallae R. Marja'iat elmi va resalate daneshgahe Emam Sadegh alayhesalam. Paygah maghalate modiriati. 1389 [cited 1389 esfand 16]. available from: <http://system.parsiblog.com/Posts/894/>.
15. Fayaz I. Naghsh va jaigah-e nezame amouzeshi

- dar farayande marjaeiat elmi keshvar. Avalin hamayeshe melli amouzesh dar Iran 1404; 1390; Iran. Tehran:Pazouheshkadeh siyasatgozari elm, fanavari & sanat;1390
16. Khamenei SA. Eblaghe siasathaye koli elm va fanavari. Daftare hefz va Nashre Asare Ayatollah Khamenei. 1393. [cited 1393 shahrivar 29]. available from: <https://farsi.khamenei.ir/news-content?id=27599>.
 17. Taban M, Javadian SR, Yasan Allah Poor A, Ali Yasini, Mahdi Viseh, Identification of the Components of Scientific Reference Frame in Iran Higher Education with a Knowledge Based Approach, *Iranian Journal of The Knowledge Studies in The Islamic University*, 2016; 20(67):163-182.
 18. Latifi M, Tahmasebi Blukabad R, Javadi M, Howshaki MHM. Extracting and Prioritizing Strategies for Achieving Scientific Authority an Importance- Performance Analysis (IPA). *Rahbord Journal*. 2018; 27(86):5-29.
 19. Tahmoures Pour M. Amouzeshe ali dar Aghaze masire kasbe marjaeiatelmi va farhangi ast. *Khabargozari daneshjouyan Iran*. 1398. [cited 1398 azar 7]. available from: <https://www.ghatreh.com/news/nn49769440/>.
 20. Ghomi H, Zali A. Evaluation of factors to achieve the Scientific Reference from the view point of the faculty of Tabriz University of Medical Sciences. *Horizon of Medical Education Development*. 2011; 4(3):4-40.
 21. Ghasemi A, Babae H. 100 gam asasi baraye residan be marjaeiat elmi Iran dar jahan. *Keihan*. 1389. [cited 1389 bahman 6]. available from: <https://www.magiran.com/article/2231569>
 22. Khamenei SA. Payam be kongre bozorgdashte shahid Aiatollah seyed Mohammad Bagher Sadr. Daftare hefz va Nashre Asare Ayatollah Khamenei. 1379. [cited 1379 dey 29]. available from: <https://farsi.khamenei.ir/message-content?id=3047>.
 23. Khamenei SA. Bayanat dar didar ba nokhbegan va farhikhtegane ostan Fars. Daftare hefz va Nashre Asare Ayatollah Khamenei. 1387. [cited 1387 ordibehesht 17]. available from: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3435>.
 24. Khamenei SA. Bayanat dar didar ba jamee az nokhbegane ostan Kerman. Daftare hefz va Nashre Asare Ayatollah Khamenei. 1384. [cited 1384 ordibehesht 14]. available from: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3285>.
 25. Hosseini Moghadam M, Bashiri H. Futures Driven Model of Scientific Excellency, Case Study: Gilan University of Medical Sciences. *Journal of Iran Futures Studies*. 2019;4(1):171-205.
 26. Sahebzadeh M. Foresight is a fundamental necessity for the realization of scientific authority in the medical sciences education. *Iranian Journal of Medical Education*. 2018; 18(0): 403-404.
 27. Eslami M, Moghadamneya SH, Eslami MR, Ayati MH, Shafiee Jafarabadi MN. Scientific Authority in Health Sciences; Challenges and Solutions. *Future of Medical Education Journal* 2015; 5(4): 36-40.
 28. Bagheri P , Avand A, Kouhpayeh A, Homayounfar R, Farjam M, Avand F. Tips

- about Scientific Authority Looking at the Role of Students in Its Realization and Barriers. Journal of Sabzevar University of Medical Sciences, 2017; 24(1): 51-53.
29. Mohagheghi MA, Golshani M, Marandi SA, Sajadi SJ, Haghdoost A, Shahedi M, Rajaie SK, Elahian Z, The Current Status of Science, Technology and Health Innovation of IR Iran. Journal of Culture and health promotion (Academy of Medical Sciences of Islamic Republic of Iran), 2019; 3(1): 24-42.
 30. Dehnavieh R, Rafiee N. Tolide elm va, marjaeiat elmi, kamiat ya keifiat. Gamhaye Tosee dar amouzeshe pezeshti. 1395; 13(6):651-652
 31. Sadrolhoseini R. Zohoure bidarie eslami ya modiriatie kharej az mantaghe. Pazhouheshgahe oloume ensani va motaleate farhangi. 1391
 32. Esmaeeli B, Zarezade M. Ofoul va Zavale modele Turkey dar khavare mianeh. Tahghighate Siasi va beinolmelali. 1395; 8(28):175-201
 33. Hekmatafshar M, Kalantari S, SanagU A, Mahafti Jouybary L. Restoring Scientific Authority in Iran: The Perspective of Postgraduate Students in Golestan University of Medical Sciences, Iran. Journal of qualitative Research in Health Sciences 2013; 2(2):125-33.
 34. Manaafi H, Reza Nezhad E. Marjaeiat elmi ahlebeit aliheislam az didgahe mohadesane gheire emamieh dar se gharne nakhošte eslami. Maarefe Aghli. 1390; 13(35):125-147
 35. Rahimi M. payan dadan be solteye elmi gharb, rahe marjaeiat elmi. Khabargozarie Seda va Sima. 1398. [cited 1398 mordad 28]. available from: <https://www.iribnews.ir/fa/news/2497937/>.
 36. Rahimi M. Basij be donbale harekat kardan dar masire marjaeiat elmi ast. Khabargozarie Tasnim. 1398. [cited 1398 azar 5]. available from: <https://www.tasnimnews.com/fa/news/1398/09/05/2146963/>.
 37. Rahimi M. Rah andazie se hezar sherkate danesh bonyan dar hozeye fanavari. Oaigahe etelaresanie padafande gheire amel. 1398. [cited 1398 azar 16]. available from: <https://paydarymelli.ir/fa/news/55045/%DB%B3>.

Discourse analysis of scientific supremacy in Iran

Shahram Yazdani¹, Maryam Siahtir^{2*}, Maryam Hoseini Abardeh³

Abstract

Background and objective: The term “scientific supremacy” was first introduced by Ayatollah Khamenei and had been explained many times in meetings with academic faculties. After that, achieving this great goal was included in the vision document of the Islamic Republic of Iran and the comprehensive scientific map of the country; and various researchers defined, interpreted and explained this concept; so the definition and examples of this concept developed over time and in addition to the direct meaning of this concept the parallel concepts were formed and developed, therefore, due to the need to explain the roots of this concept over time, this study aim was analyze the discourse of scientific supremacy in Iran.

Methods and Materials: This qualitative study was conducted according to Norman Fairclough critical discourse analysis method, this method focused on three categories of text, discourse action and social action. For this purpose, the contemporary discourse of Iran in the field of scientific supremacy was examined and analyzed according to the Fairclough critical discourse analysis method.

Results: The findings of this study consisted of 1232 codes (simple and compound) which led to the abstraction of 40 discourse themes.

Conclusion: Identifying the discourse context of scientific supremacy in the country will help to define more accurately, scientific measurement and more appropriate planning to achieve supremacy.

Keywords: Scientific supremacy, Critical Discourse Analysis, Norman Fairclough, Iran

1. Professor, Department of Medical Education, Virtual School of Medical Education and Management, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, IRAN
2. Student, Department of Medical Education, Virtual School of Medical Education and Management, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, IRAN
3. Research Department, National Agency for Strategic Research in Medical Education, Tehran, Iran